

RICHTLIJNEN ITHAKA VRIJESCHOOLONDERWIJS OP AFSTAND

DOOR: CAROLINE KNOESTER-REIJNGOUDT

Inhoud

Inleiding	3
Doel	3
Toepassing	3
Organisatie van afstandsonderwijs	4
Toegang: organiseer voor alle leerlingen toegang tot afstandsonderwijs	4
Keuze digitale tools	4
Professionalisering	5
Train leerlingen en ouders	5
De essentie van vrijeschoolonderwijs	5
Kenmerken van een goede afstandsles	6
Goede didactiek	6
Interacties met en tussen leerlingen voor motivatie	6
Laat leerlingen zelfstandig werken	6
Een goede online opdracht	7
Aanbod kleuters	7
Aanbod klas 1-6	7
Extra aandacht voor kwetsbare leerlingen	7
Evaluëren en monitoren voortgang leerlingen	8
Contact met leerlingen	8
Contact team	8
Contact ouders	9
Literatuur	10

Inleiding

Door het coronavirus hebben onze scholen sinds maart 2020 te maken met (gedeeltelijke) schoolsluitingen en moeten zij herhaaldelijk noodgedwongen onderwijs op afstand geven. Afstandsonderwijs is moeilijk te verenigen met onze visie op rijk onderwijs, dat gericht is op de brede ontwikkeling van elk kind en waarin we kinderen begeleiden in het mens zijn vanuit nauwe verbondenheid. De relatie en het contact tussen leerkracht en leerling is hierin ontzettend belangrijk en eigenlijk zijn we van mening dat deze enkel in een werkelijke ontmoeting tot stand komt.

Toch geven alle teams op de Ithaka scholen het afstandsonderwijs vorm. Ze doen dat op verschillende manieren. Ook tussen leerkrachten binnen één team zien we (grote) verscheidenheid. Binnen Ithaka wordt veel waarde gehecht aan de pedagogische verantwoordelijkheid van leerkrachten en de professionele autonomie van leerkrachten en scholen. Vanuit de vrijeschoolgedachte is de ontwikkelingsvraag van de leerling leidend voor de inrichting van het onderwijs. Verschillen in het wat (aanbod), het hoe (pedagogisch-didactische aanpak) en het wanneer (verdeling van de lesstof over het jaar of jaren) zijn dus wenselijk. Scholen moeten wel allemaal voldoen aan de eisen die de wet op het primair onderwijs stelt. Leerlingen en ouders moeten erop kunnen vertrouwen dat het onderwijs op onze scholen goed is, ook het afstandsonderwijs. Het schoolbestuur is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs en moet zich verantwoorden over de kwaliteit van het onderwijs, ook het afstandsonderwijs.

Vanwege de verschillen in het afstandsonderwijs en vanwege de zorg voor continuïteit van het onderwijs heeft het bestuur, in samenspraak met de directeuren en staf onderwijskwaliteit, deze Ithaka richtlijnen opgesteld. Ze zijn gebaseerd op onze eigen ervaringen, op de wetenschappelijke inzichten uit *Effectief afstandsonderwijs* (Aarts, Wolf, Breuer & Van Wetten, 2020) en op de uitkomsten in *Kunst en kunde van het vrijeschoolonderwijs op afstand* (Zwanenberg & Pijnaken, 2020), een rapport naar aanleiding van landelijk onderzoek onder vrijeschool leerkrachten in het primair onderwijs. De inspiratieboekjes *Waarden in het onderwijs* (Passenier, 2020), *Wat is de vrijeschool?* (Bijhuis, Smeele & Hennipman, 2016) en *Op weg naar een vrijeschoolse mediapedagogiek* (Zwanenberg, 2015) zijn gebruikt voor achtergrondinformatie over het vrijeschool onderwijs.

Doel

De Ithaka richtlijnen voor vrijeschoolonderwijs op afstand zijn geen dwingende voorschriften, maar aanbevelingen voor goed afstandsonderwijs. Ze zijn bedoeld om scholen te helpen het onderwijs te continueren en zo goed mogelijk afstandsonderwijs te geven.

Toepassing

De richtlijnen vormen de basis voor het ontwerpen van ons afstandsonderwijs. Van leerkrachten wordt verwacht dat zij de richtlijnen gebruiken in de context van hun school, team en groep. Met de richtlijnen als basis geven leerkrachten hun onderwijs zelf zó vorm dat het passend is voor hun school, hun groep, hun leerling(en) en hun ouders.

Organisatie van afstandsonderwijs

Toegang: organiseer voor alle leerlingen toegang tot afstandsonderwijs

Ithaka scholen zijn zich bewust van de digitale ontwikkelingen in de wereld om ons heen en in het onderwijs. Met het afstandsonderwijs is dat bewustzijn nog sterker geworden. Onze scholen gaan zorgvuldig om met de inzet van computers en digitale lesmaterialen. Leerkrachten zijn een voorbeeld voor leerlingen en ouders in het bewust, autonoom, creatief, veilig en gezond inzetten van digitale middelen.

Bij digitale lessen via bijvoorbeeld Zoom of Teams is het belangrijk dat scholen zorgen dat alle leerlingen toegang hebben. Dit kan betekenen dat scholen apparatuur organiseren voor leerlingen of kinderen naar school halen als zij niet over de digitale middelen beschikken.

Leerkrachten zorgen ook dat kinderen zich veilig voelen bij het online onderwijs. Voor kinderen die zich niet veilig voelen, bedenkt de leerkracht (met de leerling en/of met de ouders) hoe de leerling zich wél veilig kan voelen. Voor kinderen van wie de ouders bezwaar hebben tegen online onderwijs, bedenken leerkrachten samen met ouders een alternatieve manier om toch het onderwijs te krijgen.

Keuze digitale tools

Maak als team keuzes in het gebruik van digitale tools:

- **Digitale leeromgevingen met nakijksoftware** waarop leerlingen oefeningen kunnen maken die direct nagekeken worden door nakijksoftware. Bijvoorbeeld Junior Einstein, Gynzy, Prowise Learn (Rekentuin, Taalzee, Words&Birds), MOO.
- **Digitale leeromgevingen** waar leerkrachten opdrachten klaar kunnen zetten, waarop leerlingen hun eigen werk kunnen uploaden en waarop leerkrachten feedback kunnen geven. Bijvoorbeeld Teams.
- **Videotools** waarmee leerkrachten leerlingen als groep of individueel kunnen ontmoeten, online lessen gegeven kunnen worden, groepsactiviteiten kunnen worden gedaan. Bijvoorbeeld Teams of Zoom.
- Uiteraard kan voor individuele contacten ook de telefoon gebruikt worden. Voor kleuterleerkrachten is videobellen (WhatsApp) aan te raden, omdat de kleuter mogelijk wel bekend is met dit apparaat als communicatiemiddel en niet met computers of grote beeldschermen. Het voordeel van videobellen boven gewoon bellen is dat de kleuter de leerkracht toch ziet. Vanzelfsprekend moet de communicatiekeuze goed aansluiten bij het (welbevinden) van de individuele kleuter.

Professionalisering

De leerkracht is bepalend voor de kwaliteit van het afstandsonderwijs. Het helpt daarom leerkrachten te ondersteunen. Leerkrachten kunnen beter worden in hun afstandsonderwijs door hen te begeleiden in het gebruik van computers, te trainen in videoprogramma's als Teams of Zoom en digitale leeromgevingen als Junior Einstein. Directeuren kunnen leerkrachten ook helpen door professionaliseringsactiviteiten als het delen van ervaringen en goede voorbeelden, coaching bij de voorbereiding of bij het geven van een online les, peer learning. De Ithaka scholen kunnen onderling ervaringen en ideeën uitwisselen, ter inspiratie en ontwikkeling. Tijdens het directeurenoverleg met bestuur en staf wordt ook regelmatig tijd ingeruimd voor het leren van en met elkaar.

Train leerlingen en ouders

Ook leerlingen en ouders moeten vaardig worden in het gebruik van de gekozen digitale tools. Training of begeleiding van leerlingen en ouders kan nodig zijn.

De essentie van vrijeschoolonderwijs

Ga ook bij het afstandsonderwijs uit van de waarden van ons vrijeschoolonderwijs:

- *Samen met de ander* - Kijk als team en individuele leerkracht naar wat wél kan, ook met digitale middelen, om leerlingen een sociale context te geven waarbinnen zij zich kunnen ontwikkelen. Met samenwerkingsopdrachten, een opdracht gericht op de ander, samen zingen, gezamenlijke start van de dag met de spreuk, presentaties aan elkaar van eigen werk, het vieren van de jaarfeesten.
- *Hoofd, hart, handen* - Zoek als leerkracht naar mogelijkheden, ook met (digitaal) afstandsonderwijs, om hoofd (denken), hart (voelen) en handen (willen, het lichamelijk-motorische) aan te spreken.
- *Zit niet stil* - Zorg voor beweging in de lessen.
- *Alles op zijn tijd* – Zorg voor structuur in de dag, in de week, in de les. Een dag rooster plus dagtaak en/of een weekrooster plus weektaak geven duidelijkheid aan leerlingen en ouders. Ga bij het ontwerpen van het afstandsonderwijs uit van de leeftijdsfasen. Blijf ook het ritme van de seizoenen volgen.
- *Kunstzinnig onderwijs* – Zorg als leerkracht dat je je (online) les goed voorbereidt, zodat je die voorbereiding ook los kunt laten om op het juiste moment te kunnen reageren op dat wat je waarneemt. Je grondige voorbereiding geeft richting, je opmerkzaamheid in het moment zorgt dat je kunt doen wat nodig is voor je klas of individuele leerling.

Kenmerken van een goede afstandsles

Goede didactiek

Goede didactiek is bij afstandsonderwijs nog belangrijker dan bij de lessen op school. Het gaat dan om:

- een duidelijke uitleg die aansluit op het kennis- en vaardigheidsniveau van de leerlingen;
- het organiseren van structuur, duidelijkheid en rust;
- het betrekken van de leerlingen;
- oefening;
- het geven van feedback.

Een duidelijke uitleg kan live gegeven worden via bijvoorbeeld Teams of Zoom of in een vooraf opgenomen of al beschikbare video. Belangrijk is dat de uitleg voortbordurt op wat leerlingen eerder leerden.

Feedback geven op afstand is ingewikkeld. Als de leerkracht de klas in groepjes online lesgeeft, kunnen leerlingen wel voor de camera laten zien hoe ze een opdracht hebben gemaakt en kan de leerkracht hier feedback op geven. De leerkracht kan ook feedback geven op ingeleverd werk (via Teams, foto's, mail, ...). Feedback kan bestaan uit:

- aangeven of het antwoord goed/fout is;
- het goede antwoord geven;
- uitleg geven over het goede antwoord.

Vooraf uitleg geven over het goede antwoord blijkt zeer effectief.

Interacties met en tussen leerlingen voor motivatie

Online hebben leerlingen meer afleiding en minder overzicht. Dat kan hun motivatie verminderen. Interactie helpt leerlingen warm te lopen voor een uitleg of opdracht. Dat kan tijdens de les of buiten de les. Tijdens de les kan de leerkracht bijvoorbeeld vragen stellen, vragen te reageren op klasgenootjes, de thuisomgeving bij de les betrekken. Naast interacties over de lesinhoud is sociale interactie tussen leerlingen belangrijk voor het welbevinden. Even iets vertellen aan elkaar in een online ontmoeting, een kaartje schrijven naar elkaar of in tweetallen thuis aan opdrachten werken zorgt voor plezier en je fijn voelen.

Laat leerlingen zelfstandig werken

In lessen op school werken leerlingen regelmatig zelfstandig. Ook bij het afstandsonderwijs helpt het in de ontwikkeling van de leerlingen als zij zelfstandig werken. Leerkrachten kunnen hen helpen door taken op te splitsen, te vereenvoudigen, hulpmaterialen te laten gebruiken, de leerstof uit te laten leggen aan een klasgenootje of aan iemand thuis, een uitlegvideo beschikbaar te stellen om de uitleg nog eens te kunnen bekijken. Het zelfstandig werken kan gebruikt worden om extra te oefenen.

Een goede online opdracht

Bij een online opdracht is het belangrijk dat leerlingen:

- Begrijpen wat ze moeten doen;
- Weten hoe ze hulp van de leerkracht kunnen krijgen;
- Feedback kunnen krijgen over hoe ze iets kunnen verbeteren.

Vaste hulpmomenten zorgen dat leerlingen weten dat ze op die momenten hulp kunnen krijgen.

Aanbod kleuters

Spreek af op welke wijze de kleuterleerkrachten contact met de kleuters kunnen hebben, met welke inhoud, tijdsduur en frequentie. Kleuterleerkrachten kunnen ook iets opnemen waarnaar kinderen kunnen luisteren of kijken, of waar ze misschien in mee kunnen doen. Onderzoek met elkaar wat de inhoud van thuisopdrachten kan zijn om de brede ontwikkeling van de kleuter te bevorderen. Houdt rekening met ouders die een belangrijkere rol spelen in de begeleiding van de thuisopdrachten dan bij oudere kinderen. Laat ouders materialen gebruiken die al in huis zijn (bijvoorbeeld dieren die van groot naar klein in een karavaan gezet worden of leg van de dieren alles wat met een k begint op een hoop en de rest op een andere). Zoek ook bij kleuters naar wat wel kan, passend bij hun leeftijdsfase.

Ouders kunnen een foto van de uitgevoerde opdracht sturen naar de leerkracht, zodat de leerkracht feedback kan geven.

Aanbod klas 1-6

Maak naast rekenen en taal ook ruimte voor periodeonderwijs en kunstonderwijs. In de hogere klassen kunnen leerlingen werkstukken maken om het periodeonderwijs te verdiepen, met vooraf gestelde kwaliteitseisen en tussendoelen waarop feedback komt van de leerkracht of klasgenootjes.

Ook vakleerkrachten kunnen opdrachten geven. De euritmist(e) kan een filmpje maken met een beweging die kinderen kunnen kijken en meebewegen op een zelfgekozen moment. Ook de gymleerkracht kan een oefening bedenken.

Extra aandacht voor kwetsbare leerlingen

Zorg dat kwetsbare leerlingen in beeld zijn. Geef hen extra aandacht door:

- De voortgang van hun werk en hun welbevinden goed te volgen;
- Intensiever contact;
- Meer ondersteuning bij het zelfstandig werken;
- Intensiever contact met ouders;
- Hen indien nodig naar school te laten komen.

Evaluëren en monitoren voortgang leerlingen

Spreek af hoe leerlingen hun werk inleveren en hoe de leerkrachten feedback geven. Op deze manier kan het leren van leerlingen zichtbaar worden. Zorg dat leerlingen en ouders weten hoe ze werk inleveren en hoe ze feedback krijgen.

Contact met leerlingen

Leerkrachten van klas 1-6 worden aangeraden hun leerlingen klassikaal (online) dagelijks te ontmoeten op vaste tijdstippen. Idealiter zouden we kinderen vóór het tiende levensjaar zo min mogelijk in contact willen brengen met digitale middelen, maar in de situatie van afstandsonderwijs prevaleert de inzet van digitale tools. Voor de continuering van het onderwijs is instructie en feedback onontbeerlijk. Online onderwijs maakt het mogelijk om elkaar in groepsverband te ontmoeten en om les te kunnen geven.

Leerkrachten van klas 1-6 worden ook aangeraden met kleine groepjes online af te spreken om het gemaakte werk te bespreken en hier feedback op te geven of om kinderen iets aan elkaar te laten vertellen of te laten zien.

Leerkrachten kunnen zelf inschatten wanneer en hoe vaak individueel contact met leerlingen noodzakelijk is.

Maak op schoolniveau afspraken over de frequentie, duur en inhoud van de (online) contactmomenten. Maak ook afspraken over de hoeveelheid zelfstandig werk die leerlingen voor een dag krijgen (duur en inhoud – taal, rekenen, periodeonderwijs, vaklessen). Zorg voor continuïteit in het taal-en rekenonderwijs, dus biedt ook nieuwe stof aan.

Kleuterleerkrachten worden aangeraden om in beperkte mate en lengte met de hele klas online af te spreken. Wel kan er online aan de klas voorgelezen worden of een kort spelletje gedaan worden.

Contact team

Laat de wekelijkse vergadering doorgaan, online. Bepaal met elkaar de duur van de vergadering. Gebruik de online ontmoetingen voor leren van elkaar en sociale ontmoeting.

Heb als directeur wekelijks individueel contact met elke leerkracht.

Contact ouders

- Communiceer duidelijk naar ouders wat van hun kind(eren) en hen verwacht wordt.
- Communiceer duidelijk naar ouders wat zij van de leerkracht kunnen verwachten.
- Hou het contact open. Ouders moeten niet schromen contact op te nemen met de leerkracht als er iets is of als iets niet lukt. Maak duidelijk hoe zij de leerkracht kunnen bereiken.
- De ervaring leert dat ouders onzeker kunnen zijn over hoe het met hun kind gaat in de periode van afstandsonderwijs. Geef feedback aan ouders over de ontwikkeling van hun kind of vaker als de ontwikkeling van hun kind dat vraagt. Leerkrachten kunnen alleen iets zeggen over het gemaakte werk van de kinderen of hoe zij (mee)doen in de online les, niet over hun ontwikkeling in het algemeen.
- Een wekelijks vast moment voor ouders kan hen helpen met vragen rond de begeleiding van hun kind, zij kunnen dan ook uitleg van de lesstof krijgen.

Literatuur

- Aarts, B., De Wolf, I., Breuer, T., & Van Wetten, S. (2020). *Effectief afstandsonderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs in samenwerking met Education Lab (Universiteit Maastricht). Geraadpleegd op 20 januari 2021 op <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/publicaties/2020/12/24/effectief-afstandsonderwijs>
- Nijhuis, J., Smeele, H., & Hennipman, A. (2016). *Wat is de vrijeschool?* Hilversum: Nachtwind. Geraadpleegd op 20 januari 2021 op <https://www.watisdevrijeschool.nl/boekje.html>
- Passenier, H. (2020). *Waarden in het onderwijs: ondersteuning van een lesontwerp*. Zeist: Christoffor.
- Zwanenberg, F. (2015) *Op weg naar een vrijeschoolse mediapaedagogiek*. Geraadpleegd op 22 januari 2021 op <https://freekzwanenberg.nl/wpcontent/uploads/2019/10/inspiratieboekje-def-versie.pdf>